

D'editors, traduccions i riscos

per Montse Serra

L'any 2010, coincidint amb els vint anys de la creació de l'editorial Quaderns Crema, vaig entrevistar l'editor Jaume Vallcorba per al diari digital *VilaWeb*. D'entre moltes reflexions sobre la trajectòria de l'editorial i el paper que juga l'editor en la societat, n'hi havia unes dedicades a la traducció. Ell, amb voluntat de sotragada, afirmava que calia pensar en el fet que si el públic no s'interessava per la traducció d'autors contemporanis de qualitat, potser calia deixar de traduir-los. Transcripció íntegra del fragment de l'entrevista:

En la traducció d'autors contemporanis és on l'editor s'arrisca?

Sí. El que passa és que cada vegada es fa més difícil en català, perquè el públic no està gaire atent a les traduccions. Avui, el 2010, encara han de tenir una mica més d'èxit en espanyol, perquè se'ls presti atenció en català.

Per això ha baixat l'edició de traduccions a Quaderns Crema?

Mira, vaig traduir Zsuzsa Bánk, Peter Stamm, Inka Parei... per posar alguns noms de la literatura alemanya contemporània d'un cert pes. Les vendes eren tan ridícules que no justificaven l'edició. I ja no són les pèrdues econòmiques (que també, perquè una editorial no ha de tenir pèrdues), sinó el fet que si aquestes obres no tenen prou visibilitat és com si no contribuïssin a la construcció del patrimoni col·lectiu.

Però amb aquesta estratègia ens quedaríem sense traduccions en català.

Depèn. Ara faré una pregunta una mica animal: calen? Jo crec que sí, però és una cosa que hauríem de veure. Si veritablement el públic no s'hi interessa, les coses no calen. Això ens ho hauríem de començar a plantejar. Per exemple: el públic neerlandès ho té traduït tot al neerlandès? Ni de broma. El públic suec ho té traduït tot al suec? Ni de broma. El públic suec i el neerlandès llegeixen en anglès amb tota naturalitat, i sovint en francès i en alemany també. Ara, vull ser ben entès: amb això no vull dir que no s'hagi de traduir al català, és clar que sí. Però el que vull dir és: i si el públic decideix que no hi té interès?

Sempre és el tema de les minories.

Sí, però el gran servei que es pot fer a les minories és la potenciació de la literatura pròpia i de la tradició pròpia.

Partint d'aquesta reflexió, hem plantejat algunes preguntes a tres editors: Jordi Raventós d'Adesiara, Josep Cots d'Edicions de 1984 i Josep Lluç de Proa.

En la traducció d'autors contemporanis és on l'editor s'arrisca?

Jordi Raventós:

Sí, gairebé sempre, però si el llibre traduït té qualitat, se sol vendre més o menys. És clar que hi ha altres factors que ajuden a determinar-ho en positiu o en negatiu, com ara el fet que la traducció catalana sigui excel·lent, el fet que hi hagi una traducció espanyola recent (ens agradi o no, encara estem així) o el «màrqueting» que se n'hagi fet. No comento el tema dels best-sellers perquè no hi entenc ni un borrall.

Josep Cots:

Malauradament, en l'edició en llengua catalana, la traducció de literatura clàssica o contemporània, descartant evidentment l'estrictament comercial, és un esport de risc.

Josep Lluç:

Ara mateix, l'editor s'arrisca en tot, però el mercat i els mitjans estan molt abocats a la contemporaneïtat. A més, un autor viu pot participar en la promoció del seu llibre; en canvi, Sándor Márai o Bohumil Hrabal no poden concedir entrevistes... El risc en la traducció de contemporanis és sobretot un risc de tipus cultural: encara és difícil saber si aquella obra o aquell autor formaran part del patrimoni literari, però és més fàcil aconseguir espai als mitjans amb un autor contemporani que amb la recuperació d'un clàssic.

Creu que hi ha un baix interès del públic per les traduccions? A què es deu?

Jordi Raventós:

No crec que hi hagi baix interès, sinó que fins ara hi havia poca oferta de títols traduïts en català. Si miréssim quants títols de la gran literatura estrangera ?especialment dels segles XIX i XX, però també d'anteriors? falten per traduir en català, ens sorprendríem. Si el públic té traduccions de qualitat en català a l'abast, aquestes traduccions se solen vendre. També hem de tenir present que, encara ara, la majoria dels títols a Catalunya es publiquen (i es venen) en espanyol, de manera que a priori no deixa de comportar cert risc econòmic publicar traduccions en català. L'any 2007, quan els llibres d'Adesiara van sortir a llum, tothom ens deia que hauríem de tancar portes de seguida perquè no hi havia prou públic que comprés clàssics estrangers traduïts, i de moment ja hem superat els vuitanta títols diferents i hem augmentat les vendes any rere any.

Josep Cots:

Estic en desacord que el públic lector no tingui interès per les traduccions, el que ens hem de demanar és si el públic lector té interès per la literatura com a tal allunyada dels imputs estrictament comercials que l'acompanyen.

A la gran massa de lectors catalans o espanyols se l'ha banalitzat amb l'«èxit» i amb la figura de l'editor espavilat. Això comença quan s'ofereix sistemàticament any rere any gat per llebre en els principals premis a obra inèdita (una típica especialitat catalana) i s'acaba enaltint mediàticament només l'«èxit» comercial, deixant fora de joc la resta. No tenim gruix crític independent. Seguim fílies, fòbies i sobretot interessos, i això no dona per gaire. Si a Catalunya tots els catalans que poden llegir en català perfectament s'aboquessin a llegir les obres contemporànies en català, ens adonaríem que totes aquestes preguntes que ara ens fem del català ens les hauríem de fer de l'espanyol.

Josep Lluç:

Si no vaig errat, el llibre més venut en català l'últim Sant Jordi era d'un escriptor que es diu Jonas Jonasson, que també va ser líder de vendes el 2012. En espanyol, en canvi, aquest any el més venut ha estat un d'Almudena Grandes. I ara mateix, qui encapçala les llistes? Ken Follet.

Això li ha fet plantejar-se reduir el nombre de traduccions anuals?

Jordi Raventós:

En el nostre cas, no, perquè des del començament ens vam marcar una xifra reduïda de títols anuals, que no hem superat mai.

Josep Cots:

Més aviat a augmentar-les, crec que el català també pateix un problema d'oferta, però es veu que només m'ho crec jo. Al llarg dels trenta anys d'existència de l'editorial, no he vist que cap administració pública considerés la necessitat d'emparar sistemàticament i suficient la traducció d'obres clàssiques o contemporànies a la nostra llengua. Molt més si tenim en compte que patim una competència desproporcionada de l'espanyol tant pel gruix de lectors com per la capacitat empresarial que aquest fet li atorga.

Josep Lluç:

Cal fer traduccions, perquè necessitem airejar-nos i créixer, perquè a fora hi ha autors molt interessants que no tots podem llegir i també perquè hi ha títols que es venen moltíssim. Però les obres estrangeres, si no són d'un autor top, semblen sotmeses a un atzar que tant les pot fer arrasar a les llibreries com passar absolutament desapercebudes. Si a aquesta incertesa hi sumem el cost de la traducció i la dificultat que l'autor participi en la promoció, és normal que s'imposi una certa cautela.

La crisi ha agreujat aquesta situació?

Jordi Raventós:

En general, suposo que sí.

Josep Cots:

La crisi ho agreuja tot, però les rutines vénen de lluny.

Josep Lluç:

La crisi obliga a ser més prudents, però qui no s'arrisca no pisca.

Alguna cosa a comentar sobre el punt de vista apuntat per Vallcorba?

Jordi Raventós:

Hi ha una cosa en què, tot i haver treballat a Quaderns Crema, penso una mica diferent de Vallcorba, a part del fet que crec que les traduccions són totalment indispensables per fer créixer la cultura literària de qualsevol país: és absolutament cert que una editorial no hauria de tenir pèrdues, però això no vol pas dir que no es puguin publicar alguns títols literàriament indiscutibles (pensem en el teatre i en certa poesia!) que corren el risc de no cobrir despeses. Un dels nostres objectius editorials, certament, és no perdre bous ni esquelles; tanmateix, hem publicat alguns títols tot i saber que ens serien deficitaris, perquè enteníem que calia que hi fossin en català.

Josep Cots:

Res a comentar.

Josep Lluch:

Hi afegiria un comentari: els autors catalans interessants només els editarem nosaltres, siguin contemporanis o no. Només nosaltres. I això imposa una responsabilitat poderosa, que no eclipsa, de totes maneres, la necessitat de publicar traduccions.